

Büyük Taarruz'un İletişim Stratejisi

Communication Strategy of the Great Offensive

Doç. Dr. Haluk ÖLÇEKÇİ¹

Öz

Milli Mücadele'nin yapılmasında ve zaferle sonuçlandırılmasında, bütün süreci yöneten stratejik bir akıl önemli rolü olmuştur. Bölgesel direniş hareketlerinin tek bir merkezde birleşmesini ve milli iradeye dönüşmesini başaran bu akıl, planlama ve yönetim alanındaki etkinliğini her sahaya yayarak nihai zaferin elde edilmesini sağlamıştır. İletişim olgusu, içerisinde barındırdığı stratejik kavrayışla Türk Milli Mücadelesi'nin en kilit kavramlarından birisidir. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla birlikte yükselen Türk Milli Mücadelesi'nde, planlama ve uygulamaya dayanan bir iletişim stratejisi hep var olmuştur. Savaşın sona ermesine kadar ana stratejinin askeri, siyasi ve diplomatik cepheleriyle birlikte iletişim stratejisi de aktif biçimde kullanılmıştır. Bu strateji savaşın cephe gerisi faaliyetlerine, diplomatik temaslara, basın ve halkla ilişkilere güçlü bir şekilde eşlik ederek kendisini hissettirmektedir. Kurtuluş Savaşı boyunca iç ve dış kamuoyunun aydınlatılmasında basını etkili bir araç olarak kullanan Mustafa Kemal Paşa, uyguladığı iletişim stratejisiyle milli direnişin örgütlenmesini ve milli birliğin oluşmasını sağlamıştır. Askeri mücadelenin yanı sıra diplomasi ve propaganda savaşlarının yapıldığı dönemde, iletişim politikalarıyla Türk ve dünya kamuoyuna Milli Mücadele'nin meşruiyeti anlatılmıştır. Türkiye'nin işgalini sonlandıran ve ulusal bağımsızlığını teyit ettiren Büyük Taarruz, savaş ve iletişim stratejilerinin başarıyla yürütüldüğü son aşamadır. Askeri harekât planlarıyla eşgüdüm içerisinde iletişime yönelik alınan önemli kararlar savaşın kaderinde belirleyici olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, stratejik iletişim, Mustafa Kemal Paşa, kamuoyu, basın

Makale Türü: Araştırma

Abstract

A strategic mind that managed the whole process played an important role in the making of the National Struggle and its victory. This mind, which managed to unite the regional resistance movements in a single center and turn into a national will, ensured the final victory by spreading its effectiveness in the field of planning and management to every field. The phenomenon of communication is one of the key concepts of the Turkish National Struggle with its strategic understanding. A communication strategy based on planning and implementation has always existed in the Turkish National Struggle, which rose with the departure of Mustafa Kemal Pasha to Samsun. Until the end of the war, the communication strategy was actively used together with the military, political and diplomatic fronts of the main strategy. This strategy makes itself felt by strongly accompanying the activities behind the war, diplomatic contacts, press and public relations. Mustafa Kemal Pasha, who used the press as an effective tool in enlightening the domestic and foreign public opinion during the War of Independence, ensured the organization of national resistance and the formation of national unity with his communication strategy. In addition to the military struggle, the legitimacy of the National Struggle was explained to the Turkish and world public opinion through communication policies during the period of diplomacy and propaganda wars. The Great Offensive, which ended the occupation of Turkey and confirmed its national independence, is the last stage in which war and communication strategies are successfully carried out. Important decisions taken regarding communication in coordination with military action plans were decisive in the fate of the war.

Keywords: National Struggle, strategic communication, Mustafa Kemal Pasha, public opinion, press

Paper Type: Research

¹Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, haluk.olcekci@hbv.edu.tr

Giriş

Birinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'nin işgal edilmesine karşı yapılan Milli Mücadele, Mondros Mütarekesi'nin hemen ardından yerel direnişlerle başlamış ve 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla önemli bir ivme kazanarak 9 Eylül 1922'de İzmir'de tamamlanmıştır. Nihai zaferle noktalanın bu tarihi sürecin en önemli ve son safhası olan Büyük Taarruz, hazırlanışı ve uygulanışıyla askeri, diplomatik ve siyasi yönler barındırmanın yanı sıra iletişim stratejileriyle de dikkat çekicidir. Ankara'da temsil edilmeye başlanan milli iradeyi yaşatmak için geliştirilen stratejilerle ve diplomatik ilişkilerle eşgüdüm içerisinde, Türk ve dünya kamuoylarının nabzını tutan ve basınla ilişkilerin tamamını kapsayan komplike bir iletişim stratejisi uygulanmıştır.

Türkiye'nin bağımsızlık savaşı Mondros'tan sonra ordunun terhis edildiği, ulaşım ve haberleşmenin kontrol altına alındığı, aydınların ve gazetecilerin susturulduğu, halkın savaşlarda yorgun ve ümitsiz düştüğü ağır şartlar altında başlamıştır. Ülkenin üzerine çöken bezgin ve ümitsiz havayı ortadan kaldıracak ve ihtiyaç duyulan mücadele ruhunu yaygınlaştıracak çalışmaların, iletişim ayağı olmadan eksik kalacağı bilinmektedir. Ancak on yıllardır süren savaşların millette oluşturduğu tahribat, yeni bir savaşa destek sağlamayı güçleştirmektedir (Selek, 1987, s. 710). Türk insanından yaşadığı sıkıntılara yeni külfetler ekleyecek maddi ve manevi fedakârlıklar istemenin ve yeniden cephelelere koşacak asker vermesini talep etmenin haklı gerekçeleri gazetelerle anlatılacaktır.

Anadolu'daki milli hareket için Türk halkının desteğini almanın yanı sıra, uluslararası kamuoyunu da haklı mücadeleye ikna etmek önemli bir gerekliliktir. Çünkü işgal sadece askeri sahada ilerlememekte, Yunan ordusunun yaptığı mezalimler Avrupa kamuoyuna Türkler yapıyormuş gibi sunulmaktadır. Türk ordusu cepheye işgalcileri süpürürken, Yunan ve İngiliz propagandalarını da yenecek bir savaş vermek zorundadır.

Milli Mücadele'yi yönetenlerin bu çok cepheli savaşta basına olan ihtiyacın farkında olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın ilk günden itibaren attığı bütün adımlarda milletin desteğini almayı amaçladığı ve bu nedenle halkın nabzını tutacak ve bilinçlendirecek araçlara önem verdiği görülmektedir. Henüz Harp Okulu öğrencisi iken çıkardığı gizli gazete ile basının gücünü keşfettiği anlaşılan Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele boyunca basınla ortak amaçlar doğrultusunda stratejik bir ilişki kuracaktır.

Kamuoyu oluşturmanın etkili araçlarından basın, işgalin en başından itibaren oynadığı aktif rolle Ankara'nın iletişim stratejisinin temel oyuncusudur. Ancak Mondros sonrasındaki gelişmeler, tıpkı ülke idaresini olduğu gibi Türk basınına da işgal karşısındaki tavrına bağlı olarak Milli Mücadele Basını ve Mütareke Basını olarak ayrıştırmıştır. Basının bölünmüşlüğü'nün kamuoyuna olumsuz tesirlerini engelleyebilmek ve Milli Mücadele'ye halk desteğini sağlayabilmek için tutarlı ve uzun vadeli iletişim stratejilerine ihtiyaç duyulmuştur. Türk Milli Mücadelesi'nin bilhassa Yunan ve İngiliz propagandalarıyla karalanmasının önüne geçebilmek ve verilen mücadelenin meşruiyetini dünya kamuoyuna anlatabilmek gibi zorunluluklar güçlü bir iletişim stratejisini gerektirmiştir.

Bu makale; Milli Mücadele'de politik ve askeri stratejilerle birlikte savaşın propaganda cephesinin yönetilmesini, iç ve dış kamuoyuna verilecek mesajların içerik ve zamanlamasının belirlenmesini, diplomatik temasları ve basınla ilişkileri yöneten bir iletişim stratejisinin varlığını konu edinmektedir. Milli Mücadele'nin iletişim faaliyetlerinin kendiliğinden ya da rastgeleliği yerine bir strateji üzerine inşa edildiğini ortaya koyan çalışma, Büyük Taarruzu ve 30 Ağustos zaferini getiren tarihi süreçte ana stratejiyle birlikte uygulanan iletişim stratejisinin rolü üzerinde durmaktadır.

1. Stratejik İletişim

Türk Kurtuluş Savaşı ilk evreleri itibarıyla yerel unsurların Mütareke'ye ve işgale karşı kendiliğinden ve tepkisel dirençleriyle başlar. Ancak bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla birlikte stratejik bir aklın ve planın devreye girdiği (Timur, 2001, s. 264) ve kısa sayılabilecek bir zaman aralığında bütün direniş örgütlerinin² bir araya getirilerek tek bir merkezden yönetilen milli hareketin ortaya çıktığı görülmektedir. Kongrelerin yapılışı ve Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla devam eden süreç, strateji kavramının özünde yer alan, bir noktadan ötekine ulaşmayı hedefleyen planlamayla doğrudan ilişkilidir. Hedeflerin belirlenmesi ve bunların hayata geçirilmesi için araçların kullanılması olarak tanımlayabileceğimiz (Bryson, 2011: 7) stratejik düşünceye Milli Mücadele önderlerinin sahip olduğu ve üretilen stratejilerle nihai zafere ulaşıldığı anlaşılmaktadır³.

Strateji kavramı, yönetimlerin belirlediği uzun vadeli hedeflere ulaşabilmek amacıyla takip edilen planlı yolları ifade etmektedir (Gürcean, 2012, s. 104-108). Askeri anlamda çok eski bir geçmişe sahip olan strateji kavramı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yönetim bilimlerinde ve bilhassa işletmelerin organizasyon yapılarında 'stratejik planlama' ve 'stratejik yönetim' gibi disiplinlerle gelişimini sürdürmüştür (Aktan, 2003, s. 67-125). Stratejik planlamayı da kapsayan stratejik yönetim süreci, askeri ya da farklı türdeki bütün organizasyonların varlık nedenlerini, yaptıklarını ve geleceğe dair hedeflerini belirleyen yönetim biçimidir.

Strateji özü itibarıyla planlı ve taktiksel bir süreçtir. Belirlenen öncelikleri ve hedefleri içerir. Planlamanın mutlaka uygulama safhası ve uygulamanın yaratacağı etkileri hesap edecek stratejiye sahip olması gereklidir. Bu anlamda uygulanan strateji, kurumların stratejik hedeflerini belirlemenin de ötesinde varoluş amaçlarını verecek boyutta olmalıdır (West, 1995: 195-200).

İletişim olgusu ise hangi türde gerçekleşirse gerçekleşsin içerisinde daima strateji barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Stratejik bir yetenek olarak tanımlanabilecek iletişim (Taylor, 2009, s. 115), uzun vadeli çalışmalar için kullanıldığında kurumsal politikalar için çizilen yol haritalarına eşlik edeceği gibi, paylaşılacak mesajların rastgeleliğinin önüne geçerek belirlenen amaçlara hizmet etmiş olacaktır. Bu anlamda stratejik iletişim, ölçülebilir hedeflere gerçekçi bir zaman aralığında ulaşılması için hedef kitle ile kurum arasında gerçekleşecek iletişimin yönetimidir (Plowman, 2013, s. 550). Stratejik iletişim, belirlenen hedeflere ulaşmaya yardımcı olmak amacıyla mesajların tasarlanması ve uygun araçlar, zaman ve yer seçimiyle kamuoyunda istenen etkinin yaratılmasıdır (Coffman, 2004).

Günümüz modern dünyasında kitle iletişim araçlarının gelişmişliği ve çeşitliliği bilginin ve iletişimin etkisini artırmakla birlikte, Milli Mücadele yıllarındaki tek haber kaynağı gazetelerin etkilerini yok saymak mümkün değildir. 20. yüzyılın başlarından 2. Dünya Savaşına kadar olan döneme ilişkin yapılan iletişim araştırmalarında, medyanın kamuoyu üzerinde güçlü etkilere sahip olduğu ön kabulleri akademik çalışmalarda öne çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında haber kaynağı olarak bireylerin dikkatini çekmeye başlayan sınırlı sayıdaki kitle iletişim aracı, aynı zamanda devletlerin propaganda araçlarına dönüşmüştür. Bu süreç, demokrasinin yaygınlaşmasıyla kitleleşen bireyleri kontrol etmeye çalışan totaliter rejimler tarafından kitle iletişim araçlarının yeniden keşfedilmesiyle devam etmiştir (Işık, 2012, s. 24-

² Mütarekeye rağmen işgal tehdidi altında bulunan bölgelerin Türklüğünü savunmak ve işgale karşı koymak üzere birçok dernek kurulmuştur. Vilâyet-i Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi gibi adlar altındaki yerel müdafaa-i hukuk, muhafaza-i hukuk, redd-i ilhak derneklerinin ilk amaçları, kendi bölgelerini kurtarabilmektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992; Haluk Selvi, *Milli Mücadele'de İlk İşgaller İlk Direnişler*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011.

³ Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla birlikte böyle bir strateji uyguladığını kendi sözlerinden anlıyoruz: "Türk ata yurduna ve Türk'ün istiklâline tecâvüz edenler kimler olursa olsun, onlara bütün milletçe müsellehan mukabele ve onlarla mücadele eylemek icap ediyordu. Bu mühim kararın bütün icâbat ve zarûriyatını ilk gününde izhâr ve ifade etmek, elbette müsib olamazdı. Tatbikatı birtakım safhalara ayırmak ve vakayı ve hâdisâtın istifade ederek milletin hissiyât ve efkârını ihzâr eylemek ve kademe kademe yürüyerek hedefe vâsil olmaya çalışmak lâzım geliyordu. Nitekim öyle olmuştur. Ancak dokuz senelik ef'âl ve icrâatımız bir silsile-i mantıkiye ile mütâlâa olunursa, ilk günden bugüne kadar takip ettiğimiz istikamet-i umumiyenin ilk kararın çizdiği hattan ve teveccüh eylediği hedeften asla inhirâf eylememiş olduğu kendiliğinden tebâruz eder." (Gazi Mustafa Kemal, 2011, s. 17).

28). Döneme ait iletişim araçlarının sınırlı sayıda oluşu, bu araçlar üzerinden kamuoyu oluşumu sağlamayı amaçlayan iletişim stratejileri oluşturmayı ve sürdürmeyi de etkilemiştir. Tek bir kaynak tarafından kodlanan mesajın etkiye kapalı bir kanal üzerinden alıcıya ulaştırıldığı geleneksel iletişim modeli, stratejik iletişim yönetim sürecinin üç faktörü olan mesajlar, medya kanalları ve izleyiciler arasında dengeli bir modelin yürütülmesine olanak sağlamaktadır (Bockstette, 2008, s. 5-6). Böylelikle stratejik iletişimin bilgi akışı, imaj yönetimi ve medya geliştirmeye yönelik planlama ve gerçekleştirebilme kabiliyeti, mesajların belirlenen zaman içerisinde hedef kitleye uygun medya araçlarıyla iletilmesiyle tamamlanmaktadır.

Stratejik yönetim, değişen koşulları hesaba katan planlamacı yönetim tekniğidir. Stratejik iletişim ise hedef kitleye ulaşılmasında kullanılacak araçları, mesajların içeriğini ve zamanlamasını belirleyerek yönetimin mesaj organizasyonunu tamamlamaktadır. Aktif bir iletişim biçimi olan stratejik iletişim, hedef kitlenin tutum ve davranışları üzerinde etki ve yönlendirme gücüne sahip bir strateji barındırmaktadır. Bu bağlamda stratejik iletişimin kamu diplomasisinin yabancı ülke kamuoylarına yönelik etki çabalarıyla, diplomasisinin diğer ülkelere yönelik faaliyetleriyle, halkla ilişkilerin iç kamuoyuna yönelik çalışmalarıyla doğrudan ilgili olan şemsiye model olduğundan söz edilmektedir (Goldman, 2008, s. 43). Stratejik iletişimin bilgi yönetimi, medya ile etkileşim, itibar ve algı yönetimini de kapsayan etki alanı, stratejik hedeflere yönelik eylem ve söylemlerin kamuoyundaki anlaşılabilirliğini artırmaktadır.

Stratejik iletişim ikna etme üzerine kurulu olmakla birlikte, halkla ilişkilerin kamuoyuna yönelik stratejileri ya da propaganda gibi kötü niyetle kullanılabilen bir araçtan daha fazlasıdır. Bilginin tek taraflı paylaşımı yerine kamuoyunun tutum ve davranışlarına odaklanan ve buradaki değişime göre yenilenen aktif etki odaklı bir süreçtir. Kamuoyunun tamamı üzerine stratejiler geliştirmek yerine, hedef kitleye yönelik özel iletişim stratejileriyle istenen etkiyi sağlayacak stratejiler üzerinde durur. Bu nedenle propaganda, pazarlama ya da reklam çalışmalarından ayrışır (Tatham, 2008, s. 18).

Kamuoyu oluşturma ve bilgilendirme sürecini planlayan ve yöneten bir işleve sahip stratejik iletişim, mikro ölçekte işletmelerin ve makro ölçekte devletlerin stratejik yönetimlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Devletlerin, kurumların ve işletmelerin hizmet ve hedefleriyle ilgili ihtiyaç duyacağı kamuoyu desteğini, ilgisini ve bağlılığını sağlamanın bir aracı olarak stratejik iletişim yönetiminden yararlanılmaktadır. İletişimin stratejik bir kavram olarak yönetiminin artan öneminden devletlerin silahlı güçleri de savunma stratejileri ve hareket politikaları bağlamında yararlanmaktadır (Gürcan, 2012).

2. Yöntem

Çalışmada, Türk Milli Mücadelesi'nde iletişim stratejilerinin varlığının ortaya konması ve uygulamalarının incelenmesi hedeflenmiştir. Ankara Hükümetinin savaşın ana stratejisine göre kamuoylarını, devlet adamlarını, aydınları ve gazetecileri yönlendirecek iletişim stratejileri hakkında farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Belirlenen amaca yönelik, birinci el kaynak olarak dönemin gündem belirleyen yayın organlarından *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin Büyük Taarruz'daki sayılarına müracaat edilmiştir. Ayrıca ulusal ve uluslararası literatür taranarak konu hakkındaki kaynaklar ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlık savaşını zaferle sonuçlandıran Büyük Taarruz'a giden süreçteki iletişim stratejileri ve uygulamaları ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

3. Büyük Taarruz'a Doğru Basının Durumu

Yunan ilerleyişinin durdurulduğu 23 Ağustos-13 Eylül 1921'deki Sakarya Savaşından 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz'a kadar geçen bir yıllık süre önemli hazırlıkların yapıldığı bir dönem olmuştur. Esasında Türkiye'nin milli egemenlik ve bağımsız mücadelesi, en başından itibaren bütün aşamalarıyla üzerinde düşünülen, planlaması yapılan ve bu doğrultuda

yönetilerek nihai zaferle sonuçlandırılan tarihi bir süreçtir. Askeri alandaki planlama, sevk ve idaredeki başarının yanı sıra, iletişimin stratejik bir araç olarak kullanılmasının, basınla ilişkiler ve kamuoyu oluşturma çalışmalarının büyük zaferde payı vardır. Türk Kurtuluş Savaşı, yurdun tamamında halkın desteği ve katkılarıyla yürütülen bir milli mücadele olmuştur. Bu nedenle bir taraftan silahlı mücadele cephesi organize olurken ve genişlerken, diğer taraftan halkın mücadeleye desteğini alabilmek ve meşruiyeti anlatabilmek için basın ve propaganda savaşı yapılmıştır. Anadolu'daki milli hareketi yönetenler savaşın askeri yönüne ilişkin stratejilerle birlikte, Türk ve dünya kamuoyuna yönelik iletişim stratejileri de geliştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin modernleşme ve merkezi bir devlet olma çabalarıyla birlikte gelişimini sürdüren Türk basını, 20. yüzyılın başlarında ardı ardına girilen savaşlardaki büyük insan ve toprak kayıpları sonrası haber alma ihtiyacı duyan halkın ilgisini çeken önemli bir araç haline gelmiştir. Halkın gündeminin Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı cephelerinden gelen haberlerle şekillendiği yıllarda, gazetelerin kamuoyu oluşturmadaki etkinliği daha da belirginleşmiştir. Basın haber ve bilgi kaynağı olmanın yanı sıra, halkın işgale ve direnişe ilişkin görüşlerinin şekillenmesinde, kısacası iç ve dış kamuoyunun oluşumu ve bilinçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın nihai bir barışı temin için yeterli olmadığı, Mütareke'nin 7. ve 24. maddelerine⁴ dayanarak işgalin genişleyebileceği endişesi, basın ve kamuoyu üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarmıştır. İşgale karşı bir kısım idarecilerin ve aydınların teslimiyetçi tutumlarına benzer bir şekilde, basın organlarının tamamının da Milli Mücadele'den yana tavır almadığı görülmektedir. Ülkenin kurtuluşunu işgalcilerle işbirliği yapmakta gören, padişahın ve Osmanlı hükümetlerinin izlediği teslimiyetçi politikaları destekleyen, buna karşılık mücadele yanlılarını hıyanetle suçlayan bir mütareke basını oluşmuştur (Ölçekçi, 2021, s. 263-264). İstanbul'un yanı sıra Anadolu'daki yayımlar arasında da Milli Mücadele karşıtı kimi yayımlar söz konusudur. İşgal bölgelerinde istilacıların teşvikleriyle çıkarılan ve halkın mücadele azmini yıkmaya çalışan bu gazeteler işbirlikçi bir yayın politikası takip etmiştir⁵. Mütareke basını Avrupa Ajansları ve Rum haber kaynaklarını dahi kullanırken, Anadolu'dan gelen Milli Mücadele konulu haberlere sayfalarını kapatmıştır. Ankara bu gazetelerde ancak harabe olarak yer bulabilmiştir (Özyürek, 2016, s. 1106).

İşgalin aynı zamanda basının bağımsızlığını da yok etmesi karşısında, Anadolu'nun her bölgesinde yeni gazeteler ve dergiler ortaya çıkmış ve bunlar büyük oranda Milli Mücadele'yi destekleyen yayımlar yapmıştır⁶. İstanbul basınının bütünüyle Milli Mücadele karşıtı olmadığı, ağır sansür ve cezai müeyyidelere rağmen Anadolu'daki milli hareketten yana tavır aldıkları görülmektedir⁷. İstanbul basınının önemli bir kısmı vatanın işgaline karşı tavrını açıkça belli etmekten çekinmemiş, protesto mitingleri gibi milli tepkileri yayınlamayı İstanbul'un işgaline kadar sürdürmüştür.

⁴ Mondros Ateşkes Anlaşması, Osmanlı Devleti ile Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri arasında 30 Ekim 1918'de Limni Adasının Mondros limanında demirli Agamemnon zırhlısında imzalanmıştır. Ateşkestten daha çok teslimiyet anlaşması niteliklerine sahip Mondros Anlaşması ağır şartlar içermektedir. 7. maddesi, galiplere lüzum gördüklerinde istedikleri yerleri işgal edebilmeyi; 24. maddesi ise 'Ermeni bölgesi' olarak nitelenen Doğu Anadolu'nun işgal edilebileceğini belirtmekteydi (Türkgeldi, 1948; Tolon, 2004, s. 100-102).

⁵ Anadolu'daki işbirlikçi yayın organları arasında Yunan komutanlığının himayesinde Ağustos 1920'de Balıkesir'de yayınlanan *İrşad* ve *Adalet*, Mondros'un hemen ardından Fransız ordusu ve Ermeni alaylarının girdiği Adana'da çıkan *Ferda*, işgal altındaki İzmir'de 1919'da yayınlanan *Köylü*, *Musavat*, *Şark* ve *İslahat*, Kastamonu'da *Zafer*, Mudurnu'da *Kürsi-i Milliyet*, Edirne'de *Teemmin*, Bursa'da *Yoldaş* ve *Kevkep*, Denizli'de *Kozmos* ve *Ahenk* yer almaktadır (Kayacan, 1996: 43; Özkaya, 1989, s. 9-12).

⁶ Anadolu'daki bağımsızlık hareketini desteklediği için Milli Mücadele Basını olarak adlandırılan yayımlar arasında *Açıksöz* (Kastamonu), *Savet-i Milliye* (Elazığ), *İstikbal* (Trabzon), *Ahali* (Samsun), *Küçük Mecmua* (Diyarbakır), *İzmir'e Doğru*, *Yeni Adana*, *Albayrak* (Erzurum), *Doğru Söz* (Balıkesir), *Babalık*, *Öğüd* (Konya), *Emel* (Amasya), *Türkoğlu*, *Dertli* (Bolu), *Yeşil Yuva* (Artvin), *Ahali* (Edirne), *Işık* (Giresun), *Anadolu* (Antalya), *Amâl-i Milliye* (Maraş) gibi gazeteler yer almaktaydı. Milli Mücadeleyi destekleyen Anadolu'daki gazeteler ve dergiler hakkında geniş bilgi için bkz. Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1964.

⁷ Milli Mücadele yanlısı İstanbul gazeteleri arasında Mustafa Kemal'in fotoğraflarını basmaktan çekinmeyen *Yeni Tasvir-i Efkâr*, Ankara'ya muhabir gönderen *Akşam*, *İleri*, *İstiklal*, *Vakit*, *Güleriş* gibi desteğini açıkça gösterenlerin yanı sıra *Tevhid-i Efkâr*, *Tanin* ve *İkdam* gibi yakınlık duyan gazeteler ve dergiler bulunmaktadır (İnuğur, 2002, s. 337; Koloğlu, 1994, s. 116).

Mütareke basını olarak nitelenen basın organları, devletin varlığını korumanın savaşın galipleriyle uzlaşmayla mümkün olacağı kanaatini dillendirirken (Selvi, 2011, s. 21-33), Milli Mücadele'nin sözcülüğünü yapan basın organları ise ülkenin bağımsızlığının tehlikeye girdiği ve karşı konulmazsa işgalin genişleyeceğine dair düşünceler etrafında bir kamuoyu oluşturmuştur. Ülkenin sınırlarının belirsizleştiği, büyük toprak kayıplarının ve savaşa bağlı kitlesel göç hareketlerinin yoğunlaştığı, yönetici kadroların ülkeyi terk ettiği ve son vatan Anadolu'nun işgalinin söz konusu olduğu bu olağanüstü dönemde; halkı bilinçlendiren ve uyaran yayınlara sahip mücadele yanlısı basın kritik bir rol oynamaya başlamıştır. Bu nedenle ağır mütareke şartları karşısında halkın sesi ve sözcüsü olmayı seçen gazeteler ve dergilerin yayınları işgal bölgelerinde sonlandırılmış ya da sıkı sansür tedbirleri altında müsaade edilen türde yayınlara zorlanmışlardır (Özyürek, 2016, s. 1098).

İstanbul hükümeti ve mütareke basınının önemli bir kısmının Mondros sonrası genişleyen işgale sessiz kalmasına karşın⁸, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e Yunan askerinin çıkışıyla birlikte kamuoyunda yükselen hoşnutsuzluk, miting meydanlarından gazete sütunlarına taşmaya başlamıştır. İlki işgali önlemek amacıyla 14 Mayıs'ta İzmir'de başlayan mitingler yurdun dört bir yanında geniş halk kitlelerinin katılımına sahne olmuş, İstanbul'da Fatih, Üsküdar, Kadıköy ve Sultanahmet meydanlarında düzenlenenler büyük ses getirmiştir (Sunata, 2006, s. 29-36). Milli Mücadele'nin henüz daha ilk safhalarında Anadolu'nun dört bir yanında toplumun her kesiminin Mondros Mütarekesi'ne karşı gösterdiği refleks tepkiler, kısa süre içerisinde bölgesel direniş örgütleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'ni ortaya çıkarmaya başlamıştır. Milli Mücadele'nin temelini oluşturan bu cemiyetlerin ortaya çıkışında Anadolu'nun yerel önderleri aktif rol almakla kalmamış, aynı zamanda temsil yetkisinin seçim yoluyla doğrudan milletten elde edildiği milli iradeye dayalı bir yapı inşa edilmiştir. Anadolu'daki bağımsızlık savaşının ardında, geniş halk kitlelerine bilinç aşılayan aktif bir basının ve etkili bir kamuoyunun olduğu ve bu iki dinamik yapının üzerine direniş örgütlerinin kurulduğu görülmektedir. Bu anlamda kitle iletişim araçlarının yayınlarıyla ve fısıltıyla oluşturulan kanaatlerin bir bileşkesi olarak yaygınlaşan bağımsızlık yanlısı fikirlerin kamuoyu üzerinden siyasal otoritelere iletildiği (Daver, 1993, s. 251), dolayısıyla Anadolu'daki milli hareketin halkın isteği ve desteğiyle mücadeleye başladığı anlaşılmaktadır.

Bağımsızlık yolunda alınan kararları ve mücadeleyi duyurmak ve halkı bilinçlendirmek amacıyla basından yararlanmanın yollarını arayanların başında Mustafa Kemal Paşa gelmektedir. Aslında Mustafa Kemal Paşa kamuoyunun gücünü ve basının önemini çok öncelerden keşfetmiştir. Henüz Harp Okulu'ndaki öğrencilik yıllarında (1896-1902) el yazısıyla hazırlanmış gizli bir gazete çıkaran Mustafa Kemal'in, "Memleketin idaresindeki ve siyasetindeki fenalıkları anlatmak" (Bayur, 1990, s. 12) için gazetenin gücünden faydalanmayı öğrendiği anlaşılmaktadır. Yakın arkadaşı Fethi Okyar ile birlikte Mondros'tan hemen sonra 2 Kasım 1918'de İstanbul'da çıkardığı *Minber* gazetesi ise siyasi sahada fikirlerini duyurmak ve etkinliğini artırmanın bir aracı olarak dikkat çekici bir girişimdir (Tevetoğlu, 1988, s. 183-193).

Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesinin en önemli destekçilerinden ve motivasyon kaynaklarından olan Milli Mücadele basını, yurdun dört bir yanında Kuvayı Milliye ruhunu güçlendirecek yayınlar yapmıştır. Sayıları 82'yi bulan (Koloğlu, 2006, s. 115) Milli Mücadele yanlısı bu gazetelerin önemli bir bölümü yerel direniş hareketleriyle birlikte ve kimi zaman onlardan da önce bağımsızlık taraftarı yayınlar yapmaya başlamış, bir kısmı ise Ankara'nın talimatlarıyla kurulmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'ye halkın katılımını ve desteğini sağlayacak önemli adımları atarken basından yararlanmayı sürdürmüştür. Erzurum Kongresi esnasında bölgenin etkili gazetesi *Albayrak*'ın aktif bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (Akbulut, 1991).

⁸ İzmir'in işgali üzerine istifa etmek zorunda kalan ancak sonrasında yeniden görevlendirilen Damat Ferit yayınladığı bildiriye; aldatıldıklarını ancak hükümet olarak üzerlerine düşeni yaptıklarını belirtmekte, halkı sükûnet ve ağırbaşlı davranmaya davet etmektedir (Türkmen, 2016, s. 31; Jaeschke, 2011, s. 81).

Milli Mücadele'ye giden sürecin önemli duraklarından Sivas Kongresi'nin ardından 14 Eylül 1919'da Sivas'ta yayınlanmaya başlanan ve kimi zaman başyazarlığını Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı *İrade-i Milliye* gazetesi, milli hareket için yarı resmi yayın organı niteliğindedir (Yıldırım, 1992, s. 325-330). Heyeti Temsiliye'nin Ankara'ya gelişinin hemen ardından 10 Ocak 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın talimatlarıyla çıkarılan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi de alınan kararları duyurma amacını taşımaktadır (Kansu, 1968, s. 503). Milli Mücadele'nin lider kadrosunun iletişimin önemine ilişkin farkındalıklarını yansıtan önemli örneklerden bir başkası, Atatürk'ün talimatıyla Ankara'da 6 Nisan 1920'de *Anadolu Ajansı*'nin kurulmasıdır (İnuğur, 1992, s. 29). Ajans Anadolu'daki milli hareketin görüşlerini ve faaliyetlerini Türk ve dünya kamuoyuna başarıyla duyurmuştur.

Milli Mücadele'nin meşru müdafasının iç basının yanı sıra dış basında da yer bulmasına önem veren Mustafa Kemal Paşa, basında çıkan haber ve yazıların takibine daima dikkat etmiştir. Gereken yazılara mutlaka cevap yazıları göndertmiş ve yabancı basına sıklıkla verdiği röportajlar üzerinden diğer ülke kamuoylarına ve devlet adamlarına seslenmiştir. Sivas Kongresi sırasında *Chicago Daily News* muhabiri Louis E. Browne'a Milli Mücadele'yi anlatmış, Ankara'da aylarca misafir ettiği Fransız gazeteci Berthe-Georges Gaulis aracılığıyla dünya kamuoyuna mesajlarını iletmıştır (Giritli, 1986, s. 53). Amerikalı muhabir Browne gazetesine gönderdiği telgrafta⁹ Mustafa Kemal'in Anadolu'nun her yanıyla kurduğu iletişimi anlatırken, Ankara'nın iletişim stratejisine hizmet etmiştir.

Anadolu'daki milli hareketi destekleyen basının İstanbul hükümeti ve mütareke basını ile ilişkileri Kurtuluş Savaşı boyunca karşılıklı suçlamalar ve atışmalar içinde geçmiştir. Uluslararası ajansların varlığı ve dış dünyayla bağlantılar nedeniyle basının merkezi olmayı sürdüren İstanbul, Anadolu'daki basın ve kamuoyu üzerinde etkili olmaya devam etmiştir (Ayhan, 2008, s. 90). Milli Mücadele'yi destekleyen Anadolu ve İstanbul gazeteleri arasında karşılıklı haber alışverişi işgal şartlarında dahi tamamen kopmamıştır. İstanbul'da hükümetin ve işgal güçlerinin Anadolu'daki mücadele haberlerini engelleme girişimlerinin bir benzerini, Ankara hükümeti de uygulamıştır. Milli Mücadele'nin mesajlarının bütün yurda ve dünyaya iletilmesi için basından yararlanmaya çalışılırken, İstanbul'daki Mütareke basını başta olmak üzere aleyhte yayınların Anadolu'ya ulaşmaması için tedbirlerin ihmal edilmeyişi (Özkaya, 1989, s. 18-28), iletişime yönelik bir politikanın varlığını göstermektedir.¹⁰

Anadolu'dan gelecek haberleri ilgiyle bekleyen okuyucularının taleplerini karşılamaya çalışan İstanbul gazeteleri ise milli hareket hakkındaki haberleri İnebolu ve İzmit üzerinden ulaştırılan haber bültenlerinden edinmiştir. İstanbul basınının Anadolu'ya dair ilgisini çeken konular arasında başta cephe haberleri olmak üzere, Anadolu Ajansı'nın Meclis görüşmeleri ve hükümet tebliğleri önemli yer tutmaktadır (Gündüz, 2007, s. 96). Bu bültenler yük gemileri, takalar ve kayıklarla güç şartlar altında İstanbul'daki gazetelere kadar ulaştırıldıktan sonra haber yapılarak büyük kitlelere ulaşma şansı yakalamıştır. İstanbul'un işgalinden itibaren ağır bir baskı ve sansür altında sayfaları boş çıkan İstanbul gazetelerinin Milli Mücadele ve Kuvayı Milliye hakkında 1921'e kadar süren suskunluk dönemleri cepheden gelen zafer haberleriyle birlikte bozulmaya ve daha cesur yayınlar yapılmaya başlanmıştır (Özkaya, 1985, s. 10-11).

Sonuçları itibarıyla askeri ve siyasi inisiyatifin Ankara'ya geçmesini sağlayan Sakarya Savaşı, aynı zamanda İstanbul basını üzerindeki baskının daha da azalmasını sağlamıştır. Yunan

⁹ Amerikalı muhabirin gazetesine gönderdiği mesaj şöyledir: "Bu gece gördüğüm kadar iyi işleyen bir telgraf şebekesini ömrümdede görmedim. Yarım saat içinde Erzurum, Erzincan, Musul, Diyarbakır, Samsun, Trabzon, Ankara, Malatya, Harput, Konya ve Bursa, hepsi birbiriyile haberleşme halinde idiler. Bütün bu yerlere ulaşan telin bir ucunda Mustafa Kemal oturuyor, öbür ucunda da bu şehir ve kasabaların askeri komutanlarıyla mülki idare amirleri bulunuyorlardı" (Kinross, 1984, s. 302).

¹⁰ Milli Mücadele karşıtı gazetelerin toplatılması hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın 23 Mart 1920'de Ankara'dan kolordulara çektiği telgraf şöyledir: "Bilumam vilayat ve elviye-i müstakileye, mukadderatı milliyemizin kesb-i katiyet edeceği bu zamanda memleketteki ahenk-i efkârın teşeddüden muhafazasını temin için amal-i milliye aleyhinde propoğanda yapan Peyam Sabah, Serbesti, Alemdar, Bosfor, Entanet gazeteleriyle, aynı mahiyette olan bilumum Rumca ve Ermenice gazetelerin Anadolu'ya sokulmaması münasib görülmüştür. Postahanelerde sansür vazifesine memur edilenler tarafından bu hususun temin ettirilmesini arz ederiz. Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal" (Özkaya, 1989, s. 32).

ilerleyişini püskürten Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bir taraftan da Rusya ve Fransa ile yaptığı dostluk anlaşmalarıyla Doğu ve Güney cephelerindeki savaş ihtimalini ortadan kaldırmış ve Batı cephesindeki hazırlıklarını hızlandırmıştır (Sonyel, 1991, s. 182-203). Ankara hükümetinin uluslararası meşruiyeti ve tanınırlığı ile basın ve kamuoyu üzerindeki etkinliği arasında birbirini besleyen güçlü bir ilişki oluşmuştur.

4. Propaganda Savaşları

Bütün savaşlarda olduğu gibi, Milli Mücadele'nin kazanılmasında cepheler kadar cephe gerisi faaliyetlerin de belirleyici etkileri olmuştur. Anadolu işgalini gerçekleştiren Yunanistan'ın ve teşvik eden İngiltere'nin savaşın askeri harekâtlarıyla propaganda cephesini aynı anda yürüttükleri görülmektedir. Bu iki ülkenin Avrupa kamuoyuna yaptığı gerçek dışı propagandalar, Ankara Hükümetini savaşın sonuna kadar meşgul etmiş ve dünyayı Türk milletinin meşru müdafaasına ikna etmek silahlı mücadeleden daha büyük önem arz eder hale gelmiştir. Ankara'nın iletişim stratejisinin üzerinde durduğu konulardan bir başkası ise, Türkiye'deki basının bölünmüşlüğü'nün iç kamuoyu üzerindeki olumsuz tesirleridir.

Henüz Birinci Dünya Savaşı sona ermeden Osmanlı topraklarından taleplerini ortaya koyan Yunanistan, galip devletlerin aralarındaki pay kapma çabasından yararlanarak Batı Anadolu'yu bir parçası yapmaya çalışmıştır. Yunanlılar için 15 Mayıs 1919 ile 23 Eylül 1922 tarihleri arasındaki Anadolu işgalinin arkasında 'Büyük Yunanistan' düşü olsa bile, perdenin gerisindeki asıl güç İngiltere'dir (Goldstein ve McKercher, 2003, s. 4). Dönemin büyük devleti İngiltere, Osmanlı'nın geniş topraklarının paylaşımında kendisi için en düşük maliyetli ve kestirme yol olarak Yunanistan'ı kullanmayı uygun bulmuş ve diğer devletlerle düşülen anlaşmazlıklara rağmen Yunan işgalini desteklemiştir¹¹. Batı Anadolu'nun kaderinin tayin edilmesinde İngilizlerin Yunanistan'ı ileri karakol olarak kullanması kadar, İngiltere-Fransa rekabetinin frenleyici etkisinin ve bölgenin paylaşımında İtalya-Yunanistan anlaşmazlığının payı büyüktür (Montgomery, 1969, s. 52-53).

'Küçük Asya Seferi' olarak adlandırılan Anadolu işgali, Yunan milli hedefleriyle doğrudan ilgilidir. Yunan yayılcılığının ideolojik motivasyon kaynağı olan 'Megali İdea', Türklerin Anadolu'daki varlıkları ve İstanbul'un fethine karşı geliştirilen büyük Yunanistan'ı kurma hayalidir¹². Yüzyıldır Türklere karşı genişleyen Yunan yayılcılığı Anadolu'ya sıçramış ve Kral Konstantin "İngiliz aslanı" sayesinde Bizans İmparatoru ilan edilmeye ve Ayasofya'da taç giymeye özenmiştir (Şimşir, 1972, s. 394). Bütün bu nedenlerle, Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu işgali ve Bizans hayalleri, Büyük Taarruz ve 30 Ağustos zaferini yalnızca askeri bir başarı olmaktan çıkaran derin tarihi anlamlar taşımaktadır¹³.

Yunanistan çağdaş Bizans hülyalarıyla hareket etmekle birlikte, "Anadolu'da Rumların çoğunlukta olduğu bölgelerin Yunanistan'a ilhakı, göçe zorlanmış Rumların eski yerlerine dönmeleri ve el konulan malların iadesi" gibi gerekçelerle işgal girişimini meşrulaştırmaya çalışmıştır. İngiltere Hükümetiyle birlikte hareket ederek, Birinci Dünya Savaşını sona erdiren anlaşmaların hazırlandığı ve mağlupların topraklarının paylaşırıldığı Paris Barış Konferansında taleplerini ve propagandalarını dillendirmeye başlamıştır. Yunanistan Batı Anadolu'nun ve Trakya'nın yanı sıra İstanbul'da dahi Rumların çoğunlukta olduğu iddiasıyla, İstanbul'un ilhakı

¹¹ Osmanlı Devletinin İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı aldığı yenilgiler sonrası 1829'da bağımsızlığını elde eden Yunanistan'ın, tarih boyunca oynadığı büyük devletlerin ileri karakolu rolünü günümüzde de Adalar Denizi ve Batı Trakya'da Türk sınırları boyunca Amerikan üslerine izin vererek sürdürüyor olması dikkat çekicidir.

¹² Tarihi süreç içerisinde Osmanlı devletini parçalamaya çalışan İngiltere, Fransa ve Rusya gibi emperyalist devletler, Yunanistan'ın Megali İdea (Büyük Ülkü) fikrini destekleyerek pek çok örgütün kurulmasına ve kanlı mücadelelerin yaşanmasına yol açmıştır. Yunan yayılcılığının temel belgesi olan Megali İdea'nın ilk yayınlandığı 1796 yılında hepsi Türk egemenliğinde olan coğrafyanın önemli bölümü zaman içerisinde el değiştirmiştir. Megali İdea'yı gerçekleştirmek amacıyla kurulan Filiki Eterya (1814) ve Etniki Eterya (1894) gibi örgütlerin sıraladıkları hedefler arasında bağımsız bir Yunanistan, Batı Trakya ve Selanik, Ege adaları, Oniki Adalar ve Girit, Batı Anadolu ve Kıbrıs'ın ilhakı, Pontus Rum devletinin kurulması, İstanbul'un ele geçirilmesi ve Bizans'ın diriltmesi yer almaktadır (Ölçekçi, 2020, s. 287).

¹³ Anadolu'daki işgallerini Türklere mezalim yaparak sürdüren Yunan ordusunun tarihi ve ideolojik motivasyon kaynakları Megali İdea'yı, kolordu komutanı ve aynı zamanda Kral Konstantin'in yeğeni Prens Andre, 'Felakete Doğru' adlı kitabında anlatmaktadır (Andre, 1932, s. 191).

için de gerekçeler üretmeye çalışmıştır. Oysa 1914'teki Osmanlı istatistikleri İstanbul, Trakya ve Anadolu'daki Rum nüfusu iddialarının ve Yunan tezlerinin tümüyle gerçekdışı olduğunu, Türklerin ekseriyeti oluşturduğunu göstermektedir (Karpas, 2010).

İleri sürdükleri rakamlar gerçeklerle örtüşmese dahi, Yunanistan Batı Anadolu'yu işgal öncesinden başlayarak abartılı Rum nüfusu istatistiklerini ve Türklerin Hıristiyan unsurlara baskı uyguladığı iddialarını propaganda malzemesi yapmıştır. Türklerin mezalim yaptığı iddiaları, Hıristiyanları korumak için bir gerekçe ve işgale meşruiyet kazandırmanın anahtarı olarak kullanılmıştır. Bu kara propagandalar sadece Avrupa kamuoyuna değil, İzmir'de işgal sonrası Türkçe yayınlanan *Islahat* ve *Şark* gibi gazeteler üzerinden Türk halkına da yapılmıştır. Yunan işgali sırasında Türklere yapılan zulümlere ise, kendi kontrollerindeki işbirlikçi Türk gazetelerinde yerli ahalinin ileri gelenlerinin beyanlarına dayalı tekzipnamelerle cevaplar yazılmıştır. Yunan mezalimini Müslüman Türk ahaliden gizlemeye ve Yunan ilerleyişi karşısındaki hoşnutsuzluğu azaltmaya çalışan Yunan tekzipleri, genellikle *Hâkimiyet-i Milliye* gibi Milli Mücadele taraftarı gazetelerde yer alan haberlere karşı yapılmıştır. Yunan tekzipleri arasında çoğunlukta bulunan Türk zaferlerini yalanlayanların yanı sıra, Türk ordusuna iltica eden Yunan askerleri, mezalim iddiaları, Kütahya Tavşanlı'daki kütüphanenin yakılması gibi kültürel tahribatlar ya da köylülerin ekinlerinin yakılması benzeri haberlere sıklıkla rastlanmaktadır (Üçüncü, 2012).

Yunan propagandasının ana dayanaklarından bir başkası, yerli ahalinin işgal sonrası kurulan idareden memnun olduğu iddiaları üzerine kurulmuştur. Bu nedenle, İzmir'in işgali sonrası kurulan Muhtariyet idaresine Müslümanların ve diğer dinlerden ileri gelenlerin bağlılıklarını belirttikleri beyannameler gazetelerde sıklıkla yer almıştır. Başta İngiltere olmak üzere müttefiklerinin desteğini alabilmek için İtilaf Devletleri adına savaştığı propagandasını yoğun bir şekilde kullanan Yunanistan, İzmir çevresindeki Muhtariyet ilanı ile de yetinmeyerek İstanbul'un kendilerine verileceği propagandasıyla güç gösterisi yapmaya çalışmıştır. Ancak İstanbul'a dair Yunan talepleri Fransa ve İtalya'nın notalarıyla sona ermek zorunda kalmış, İzmir'deki Muhtar idare ise Büyük Taarruz'da yok olmaktan kurtulamamıştır (Arıkan, 1996, s. 37).

Yunan ve İngiliz propagandalarına işgal bölgelerinde alet olan Türkçe gazetelerin yanı sıra, İstanbul gazetesi *Peyam-ı Sabah*'ın desteği dikkat çekicidir. Kuvayı Milliye karşıtı radikal söylemleriyle dikkat çeken bu gazetenin başyazarlığını yapan Ali Kemal, memleketin kurtuluşunu müttefik devletlerle işbirliğinde gören ve bu yöndeki propagandayı Büyük Taarruz'un bitimine kadar tekrarlayan işbirlikçi bir kalem olmuştur. İşgalcilerin propagandalarını tekrarlayan bir yayın çizgisi takip eden *Peyam-ı Sabah*, yabancı basında çıkan Milli Mücadele aleyhindeki yazıları kamuoyuna aktarmaktan ve onlardan daha radikal bir dil kullanmaktan geri durmamıştır (Ayhan, 2007, s. 308).

Türk tarafının ise Büyük Taarruz'a kadar olan süreç içerisindeki propagandası, daha çok İngiliz ve Yunan'ın aleyhte propagandalarına cevap vermek üzerine kurulmuştur. Anadolu'nun içlerine doğru işgal ordularının ilerleyişleri devam ederken, İngiliz ve Yunan propagandası bir taraftan da Türklerin mezalim yaptıklarını iddia ediyordu. İlerleyişin durması ve Türk zaferlerinin gelmesi üzerine propagandalarının şiddetini artırıyor, askeri sahadaki kayıplarını örtmeyi ve kamuoyunu etkilemeyi amaçlıyorlardı. Ankara Hükümeti ve basını ise mezalim iddialarının üzerine ısrarla gidiyor ve gerçekte mezalimi Yunan ordusunun yaptığını belgeleriyle ortaya koyuyordu. Ankara Hükümetinin yayınladığı beyannameler ve protestolarında Yunan mezalimine dair yüzlerce örnek olayı kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. Türk tarafının karşı propaganda faaliyetleri Ankara'daki hükümetin yarı resmi yayın organı *Hâkimiyet-i Milliye* başta olmak üzere Milli Mücadele Basını ve Anadolu Ajansı'nda geniş yer bulmuştur.

Propaganda savaşlarında Yunanlıların Müslüman ahalinin ileri gelenlerine zorla yaptırdıkları Milli Mücadele aleyhindeki beyanlara bir cevap niteliğinde, Türk basını da Rum ileri gelenlerin aksi yöndeki beyanlarını yayınlamıştır. Türkiye'nin değişik bölgelerinde yaşayan

Rumların Türk gazetelerinde yayınlanan imzalı ve mühürlü mektuplarında, herhangi bir baskı ve zulüm görmedikleri kamuoyuna duyurulmuştur (Üçüncü, 2012). Milli Mücadele Basını'nın propaganda savaşlarındaki ortak tavrı, Ankara'nın yürüttüğü iletişim stratejisi tarafından şekillendirilmiştir. Türkiye'de yaşayan Hıristiyan ahalinin kendi beyanlarıyla Türklerin mezalim yaptığı iddialarını yalanlayan mektuplar basında yayınlanarak Yunan propagandalarının boşa çıkarılması ve dünya kamuoyunda olumsuz algıların oluşmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

5. Büyük Taarruz Hazırlıkları

22 gün 22 gece süren Sakarya Savaşından sonra Yunan işgal ordusunu nehrin batısına kadar iten Türk ordusu, kesin yenilgiye uğratacak ve yurttan atacak harekât planıyla Büyük Taarruz'a hazırlık yapmıştır. Saldırı planının ana hedefini işgalcileri yok edecek bir meydan savaşı oluşturmaktadır. Bu plan çerçevesinde 26 Ağustos 1922 sabahı Afyon Kocatepe'den başlayan Türk taarruzu, 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Savaşında Yunan işgal ordusunun asıl kuvvetinin imhası ve komutanları Trikopis dâhil binlercesinin esir alınması ile sonuçlanmıştır. Yunan işgal kuvvetlerinin bozgun halinde yakıp yıkarak kaçışı, 9 Eylül 1922'de Türk ordusunun İzmir'i kurtarışına kadar devam etmiştir. 23 Eylül'de İtilaf Devletlerinin barış çağrısıyla birlikte, Türk Milli Mücadelesi'nin askeri boyutu muzafferiyetle sona ermiştir (Gazi Mustafa Kemal, 2011, s. 582, 637).

Milli Mücadele'nin başlangıcından itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın takip ettiği ana stratejiye bağlı olarak bir iletişim stratejisi de hep olmuştur. Bu stratejinin politik, diplomatik ve askeri gelişmelerle yakından ilişkili olduğu kadar, Türk ve dünya kamuoylarının gündemindeki konulara göre yürütüldüğü de gözlenmektedir. Anadolu'daki milli hareketin liderliğini yapan Mustafa Kemal Paşa'nın iletişim stratejisinin başlıca dayanakları arasında Milli Mücadele Basını yer almıştır. Vatanın ortak çıkarları ve geleceği konusunda Mustafa Kemal Paşa ile aynı kaygıları taşıyan Türk basını, tam bir uyum içerisinde yaptığı yayınlarıyla Milli Mücadele'nin başarısı için hizmet etmiş, zarar verebilecek ve dünya kamuoyunda Türklerin aleyhine olabilecek bir içerik üretmekten kaçınmışlardır. Ankara Hükümetinin izlediği iç ve dış politikalar yakından takip edilerek destekler mahiyette yayınlar yapılmıştır. Kimi durumda Mustafa Kemal basın organlarını uyararak takip edilen iletişim stratejisine uygun yayınlar yapılmasını sağlamıştır. Uygulanan iletişim politikasının bir gereği olarak, 1920 Martından itibaren daha ılımlı ilişkiler kurulan Fransa hakkında olumsuz yayınlar yapılmaması örneğinde olduğu gibi gazetelere yapılan uyarılar dikkate alınmıştır. İstanbul'daki *İleri* gazetesi başyazarı Celal Nuri'ye telgraf çekerek *Alemdar* gazetesinde yayınlanan aleyhte yazıların tekbizini istemesine (Atatürk, 1991, s. 150) benzer pek çok örnekte görüleceği üzere, Mustafa Kemal'in iç ve dış basını çok yakından takip ettiği ve sürekli temas halinde olduğu anlaşılmaktadır.

Türk basını, Milli Mücadele'nin iletişim stratejisiyle uyumlu yayınlarıyla hem İtilaf devletlerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıkları hem de Türk ordusunun cephelerdeki başarı haberlerini yayarak Ankara'nın kamuoyu desteğini artırmıştır¹⁴. Mustafa Kemal Paşa'nın direktiflerine göre hareket eden Türk basını Milli Mücadele'nin gönüllü neferliğini yapmakla kalmamış, halkın da bu mücadeleye inanmasında önemli rol oynamıştır. Türk basını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Ankara Hükümetinin çalışmalarını, tebliğleri ve yasaları, Kurtuluş Savaşı ile ilgili bütün gelişmeleri Türk ve dünya kamuoyuna duyurmada başarılı olmuştur (Özkaya, 1985, s. 40-44).

Sakarya Savaşının ardından bir yılı bulan hazırlık sürecinde, Büyük Taarruz'un planlarının ve askeri stratejilerin yanı sıra sürecin iletişim ayağını yönetecek bir stratejinin de titizlikle uygulandığı görülmektedir. Türk ordusunun Büyük Taarruz hazırlıkları, askeri ve

¹⁴ Türk basını Fransa ve İtalya'nın İngiltere ile olan çıkar çatışmalarını ve İtalya'nın Yunanistan'a karşı kızgınlığını gündemde tutacak haber ve yorumları sayfalarından eksik etmemiştir. Bu haberlerden bir örnek; Pire'de İtalyan askerlerine Yunanlılar tarafından açılan ateş sonucu askerlerin ölmesinin Türk basını tarafından kışkırtıcı bir üslupla verilmesidir (Hâkimiyet-i Milliye, 9 Eylül 1922, s. 1).

iletişim stratejisinin bir gereği olarak basın ve kamuoyundan gizlenmiştir. Askeri stratejinin başarıyla uygulanmasında, iletişimin kontrol altında tutulması ve hazırlıkların büyük bir gizlilik içinde yürütülmesinin önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa gizliliğe verdikleri önemi, “Efendiler, Başkumandan Muharebesi’nin neticesine kadar her gün büyük muvaffakiyetlerle inkişaf eden taarruzumuzu tebliğ-i resmîlerde gayet ehemmiyetsiz harekâttan ibaret gösteriyorduk. Maksudumuz, vaziyeti mümkün olduğu kadar cihandan gizlemektir. Çünkü düşman ordusunu tamamen imha edeceğimizden emin idik.” sözleriyle *Büyük Nutuk*’ta anlatmaktadır (Gazi Mustafa Kemal, 2011, s. 583).

İtilaf devletlerinin ve kamuoyunun dikkatlerinin barış görüşmeleri ve Yunan hükümetinin durumu gibi konularla meşgul olduğu bu zaman aralığında, basında farklı gündemler öne çıkarılarak Türk ordusunun taarruzuna ilişkin beklentinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Benzer girişimin diplomasi ayağında ise Fethi Okyar Bey Ağustos ayının başından itibaren Avrupa başkentlerinde barış görüşmeleri yaparken, aslında Mustafa Kemal Paşa’nın Büyük Taarruz öncesi kuşkuları giderme görevini yerine getirmektedir (Borak, 1990, s. 381). Fethi Bey’in barış görüşmeleri görevi, basın tarafından da Ankara’nın savaştan uzaklaştığı algısını destekleyecek biçimde sayfalarına taşınmaktadır.

Taarruz hazırlıklarının sürdüğü dönem içerisinde, Ankara hükümetinin kamuoyunun dikkatini farklı konulara çektiği ve bu nedenle Büyük Taarruz’un beklenmedik bir etki yarattığı anlaşılmaktadır. Yunan basını Kral Konstantin ve hükümetlerine yönelik eleştirilerle, İzmir’de ilan edilen muhtariyetle ve İstanbul’a dair hesaplarla ilgilenirken¹⁵, Türk ordusunun hazırlıkları dikkatlerden kaçırılmıştır. Dünyadan ve özellikle İngiltere’den saklanan taarruz hazırlıkları, Ankara’daki sınırlı sayıdaki yetkili dışında Meclis’ten dahi gizli yürütülmüştür. Bu nedenle Büyük Taarruz öncesi ordunun durumundan duyulan endişeler Meclis’te yüksek sesle dile getirilmiş ve Mustafa Kemal Paşa’ya ağır eleştiriler yapılmıştır (Gazi Mustafa Kemal, 2011, s. 531). Savaşa hazırlığı olmayan ve düzeni bozulmuş ordusuyla güç kaybeden bir Ankara görüntüsü içeride muhalefetin yoğun eleştirilerine yol açarken, 1922 Ağustos’unda dahi İngiliz devlet adamlarında Yunan ordusunun yenilmeyeceğine dair kanaatlerin devam etmesini sağlamıştır (Bayur, 1972, s. 79-80).

Büyük Taarruz hazırlıkları hızla devam ederken, Ankara Hükümeti cephedeki savaşı başlatmadan önce propaganda savaşını kazanmak için harekete geçmiştir. Yunan ve İngiliz propagandalarının çarpıttığı mezalim meselesinin açıklığa kavuşturulması için yeni adımlar atılmıştır. Avrupa kamuoyuna taşınan mezalim iddialarının Milli Mücadele’nin meşruiyetini örtmesinden büyük rahatsızlık duyan Ankara Hükümeti; Türklerin mezalim yapmadığını, tam tersine mezalim gördüğünü ispatlamayı ve bu gerçekleri uluslararası kamuoyuna duyurmayı amaçlamıştır. İşgal bölgelerinde yaşananları ortaya çıkarmak için basına yapılan çağrılar üzerine, Halide Edip ve Mehmet Emin gibi aydınlar ve yazarlar cepheye gitmiştir. Cephedeki vaziyete bizzat tanık olan Halide Edip’in öncülüğünde aralarında *İkdam* yazarı Yakup Kadri, *Vakit* yazarı Mehmet Asım ve *Akşam* yazarı Falih Rıfkı Beylerin de bulunduğu Basın Komisyonu kurulmuş ve Yunan mezalimi hakkında rapor hazırlanmıştır. Mezalim bölgesinde yakılıp yıkılan yerlere ve mezalime uğrayanların anlattıklarına fotoğraflar ve yazılarla yer veren Türk basını, Yunan tahribatı hakkındaki kanaatin kamuoyunda yaygınlaşmasını sağlamıştır. Benzer şekilde dış basından gazeteci ve yazarların mezalim bölgelerine gelmeleri için yapılan girişimler sonucu incelemeler yapmak üzere bölgeye giden Avrupalı çok sayıda gazeteci, bizzat gözlemedikleri hakikatlere dair belgeleri ve fotoğrafları ülkelerinde ve bütün Avrupa’da duyurmuştur (Hâkimiyet-i Milliye, 23 Ekim 1922, s. 4). Bu tür girişimler sadece gazete haberleriyle sınırlı kalmamış, Batı Anadolu’daki Yunan mezalimine dair kitaplar ve risalelerin de yayınlanması için Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü çalışmalar yürütmüştür. Yapılan çalışmalar sonucunda Yunan vahşeti binlerce belgeyle ispatlanmış ve Batılı kamuoyları

¹⁵ Yunan hükümet üyelerinin Yunan basınında yer alan görüşlerine göre, Türkler’in Anadolu’da bir askeri harekât yapması mümkün değildir. Türkler saldırıyı akıllarından dahi geçirmemektedir (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ağustos 1922, s. 1).

tarafından kabul görmeye başlamıştır. Buna karşın İngiliz ve Yunan propagandalarının aksine Türk askerlerini lekeleyen tek bir belge dahi ortaya konamamıştır (Şimşir, 1972, s. 394).

Yunan işgalinden kurtarılan bölgelerde yapılan zulümlerin ve tahribatın yerinde incelenmesi için tahkik heyetlerinin ve yabancı gazetecilerin götürülmesi gibi uygulamalara eş zamanlı olarak, Yunan ordusunun Müslüman ahaliye yaptığı mezalimi protesto eden hükümet bildirimleri ve Genelkurmay Başkanlığının beyannameleri de basın tarafından yayınlanmıştır. Ankara Hükümeti uyguladığı iletişim stratejisiyle Batı Anadolu'daki Yunan mezalimini kayıt altına alınmakla kalmamış, aynı zamanda uluslararası basına ve kamuoyuna ulaştırılmasını ve tepkileri de yönetmiştir. Basın ve kamuoyunu cephe gerisindeki Yunan mezalimi konusunda bilgilendiren Ankara Hükümetinin, eş zamanlı olarak İstanbul'daki Müttefik Devletlerin elçiliklerine de İcra Vekilleri Heyeti Reisi (Başbakan) Rauf Orbay imzalı nota vererek Yunan hükümeti üzerindeki baskıyı artırdığı görülmektedir (Hâkimiyet-i Milliye, 2 Eylül 1922, s. 2).

Büyük Taarruz hazırlıklarının her sahada devam ettiği 1922 Temmuz'unda, Fransa ve İtalya ile diplomatik yakınlaşma sağlayan Ankara hükümeti, İngiltere'yi yöneten savaş yanlısı Lloyd George'a rağmen barış yanlısı grubun önemli isimlerinden General Townshend'i ağırlayarak (Sonyel, 1991, s. 229) önemli bir iletişim başarısı elde etmiştir¹⁶. Savaşın askeri ve diplomatik cephesini beraber yürüten Ankara'nın uyguladığı strateji karşılık bulmuş ve savaşın devam etmesi halinde Rusya ile yakınlaşılacağına dair endişe İngiltere'deki savaş yanlısı cepheyi zayıflatarak barış arayışlarını hızlandırmıştır (Aralov, 1967, s. 136). İngiliz Başbakanı Lloyd George'a karşı sert bir üslup kullanan Türk basınının, General Townshend'in ziyareti sonrası İngiltere'ye yönelik haberlerde daha dikkatli davranması alınan önlemlerle, dolayısıyla iletişim stratejileriyle yakından ilgilidir.

Generalin Türk topraklarında uğradığı Adana'da *Yeni Adana* gazetesi ve ardından Konya'da *Babalık* gazetesi mülakatlarında pozitif bir iletişim zemini kurulmuştur. Konya'da Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edildikten sonra Ankara'da TBMM tarafından ağırlanan, İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey'le görüşen Townshend, Büyük Taarruz öncesi Ankara'daki askeri ve siyasi vaziyetin dünya kamuoyuna anlatılmasında önemli bir oynamıştır. Townshend Türk gazetelerine barış ve dostluk mesajları vermekle yetinmemiş, Türkiye'den ayrıldıktan sonra sırasıyla uğradığı İskenderiye'de *Morning Post* gazetesine, Port Said'de *Nearest* gazetesine, Fransa'da *Ekodopari* gazetesine ve Londra'ya döndükten sonra da bütün basın organlarına Milli Mücadele'nin propagandasını yapmıştır (Şimşir, 2000, s. 274). General Townshend Türklerin ordularının çok güçlü olduğunu ancak barış istediklerini, İzmir'in tahliyesi halinde barışın yapılabileceğini, sivil halkın Ankara'daki milli hükümetin yanında olduğunu anlatan görüşleriyle Büyük Taarruz öncesi Anadolu'daki durumla ilgili Batı kamuoyunun algısının şekillenmesinde etkili olmuştur (Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ağustos 1922, s. 2). General Townshend'in ziyareti, milli hareketin savaş boyunca yürüttüğü diplomatik ilişkilerin ve iletişim stratejilerinin önemli başarılarından birisi olmuştur. General'in milli basın tarafından yayınlanan dostluk mesajları Büyük Taarruz öncesi halkın zafere olan inancını ve ümidini artırırken, Mısır ve Avrupa gazetelerinde çıkan diğer demeçleri Milli Mücadele'nin haklı davasını, kararlılığını ve gücünü dünya kamuoyuna ve devlet adamlarına duyurmuştur.

6. Büyük Taarruzun Basına ve Kamuoyuna Duyurulması

¹⁶ Ankara'nın Batı basını ve kamuoyu ile kurduğu iletişimde, General Townshend mesajları taşıyan ilk örnek değildir. Sivas Kongresi'ni takip etmek üzere şehre gelen *Chicago Daily News* muhabiri Louis Edgar Browne'm 13 Ekim 1919'dan itibaren iki hafta süreyle yayınlanan yazı dizisi, Milli Mücadele'nin Batı basını üzerinden sesini duyurmasında bir başlangıçtır. Böylelikle Mustafa Kemal ve Milli Kurtuluş Hareketi hakkındaki detaylı bilgiler, ilk defa Amerikan kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. Müttefiklerin sıkı sansür uygulamalarıyla İstanbul gazetelerine dahi haber olamayan Anadolu'daki milli hareketin, Amerikan basınında yer alması ve kamuoyuna sesini duyurabilmesi önemli bir iletişim başarısıdır. Browne ve arkadaşları dönemin Türkiye'si ile ilgili üç önemli rapor olan; King-Crane Komisyon Raporu, Ermenistan hakkındaki Harbord Raporu ve Anadolu'daki gerçek durumu anlamaları için ABD Senatosundan bir heyetin gönderilmesini isteyen Sivas Kongresi kararını Amerikan kamuoyuna duyurmuştur. Raporlarda Ermenilerin Anadolu'da çoğunluk oluşturmadıkları, Türk Kurtuluş Hareketinin Anadolu'nun çoğunluğunun iradesini temsil ettiği ve desteklenmesi gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır (Giritli, 1986, s. 53).

Anadolu'daki Yunan işgalini sonlandıracak taarruzun hazırlıklarının Ağustos ayının ortasına kadar tamamlanması kararlaştırılmıştır. Üç yılı bulan Türk Milli Mücadelesi'nin ve bir yıla yakın hazırlıkları süren Büyük Taarruz'un zaferle sonuçlanması için uygulanan bütün stratejilerin ve planların hayata geçirilmesi için atılacak son adımlarda gizliliğe özel önem verilmiştir. Başkomutan ve ordu komutanlarının Batı Cephesine yaptığı ziyaretler büyük gizlilik içerisinde yapılmış ve Büyük Taarruz'un planı cephedeki karargâhlarda son halini almıştır¹⁷. Mustafa Kemal Paşa ve komutanların 28 Temmuz'da taarruzla ilgili Akşehir'deki toplantısı, orada yapılacak futbol maçını izleme bahanesiyle bir araya gelinerek yapılmıştır (Sarıhan, 1977, s. 551-552). Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz öncesi Ankara'dan cepheye gidişi de gizlenmiş ve Anadolu Ajansı tarafından "Çankaya'da Çay Ziyafeti" haberleri servis edilmiştir¹⁸.

Hazırlıkları gizlilik içerisinde yürütülen Büyük Taarruz haberleri de basına gecikmeli bir şekilde verilmiştir. Savaş stratejisinin bir gereği olarak gizliliği ve baskın niteliği önem taşıyan taarruzun hemen öncesinde, bütün ulaşım ve haberleşmenin denetim altına alınması titizlikle uygulanmıştır. Bu nedenle savaşın akıbetinin belli olduğu Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne kadar Ankara tarafından herhangi bir haber sızdırılmamıştır. Öyle ki herkesin Ankara'da bulduklarını sandığı savaşın kurmay heyeti Başkomutan Mustafa Kemal, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 24 Ağustos'ta Afyon'daki cephede yerlerini almıştır (Artuç, 2001, s. 418). Türk tarafının gizliliğe verdiği önem sayesinde tam bir baskın niteliği taşıyan Büyük Taarruz, haber yasaklarının da etkisiyle İstanbul ve dünya için de beklenen bir gelişme değildir. Bu nedenle Yunan Başkomutanı Hacıanesti Atina'ya gitmek için hazırlanırken, General Trikopis 25-26 Ağustos gecesi Afyonkarahisar'da balo verecek kadar rahattır.

Taarruza ilişkin gizliliği sağlayabilmek için Ankara Hükümetinin 25 Ağustos'tan itibaren dışarıyla her türlü ilişkiyi kestiği görülmektedir. Resmi tebliğlerde 26 Ağustos tarihine kadar doğrudan savaş sahası yerine çevre bölgelerde çıkan keşif çatışmaları haber verilmektedir. Ayrıca resmi tebliğleri önemsiz göstermek için geçmiş tarihli gibi gösterildiği anlaşılmaktadır. Milli Mücadele Basını da bu haberleri ikinci sayfasından vermekte ve Büyük Taarruz'un başlangıcı örtülmektedir (Hâkimiyet-i Milliye, 22 Ağustos 1922, s. 2).

Büyük Taarruz başlamadan hemen önce, Ankara'nın ilgili görevlilere ve TBMM'nin İstanbul temsilcisi Hamit Bey'e gönderdiği 25 Ağustos tarihli tebliğ, ulaşım ve haberleşme ile ilgili yasaklar koymaktadır. Taarruz öncesi her türlü haberleşmeyi kesen Ankara Hükümeti, Anadolu'ya kimsenin girmemesini ve çıkmamasını, Anadolu'dan dışarıya hiçbir haberin verilmemesini temin etmiştir. Tebliğde, belirtilen yasalara uymayanların Hıyaneti Vataniye Kanunu gereğince cezalandırılacağı belirtilmiştir. Alınan tedbirler Anadolu ile İstanbul arasındaki haber trafiğini bir süreliğine sekteye uğratmıştır. İkinci bir emre kadar İzmit treninin Hereke'den öteye geçmesine izin vermeyen Ankara, İzmit ve çevre sahillerdeki mavna ve kayıkları da engellemiştir. Aynı şekilde bütün telgraf hatlarına el konularak Büyük Taarruz gizlilik içerisinde yürütülmüştür (Sarısan, 2008, s. 35-37).

Savaşın ilk günlerinde Anadolu'dan haber alamayan İstanbul basınının haberlerini Yunan resmi tebliğleriyle çıkan Avrupa basınına dayandırdığı görülmektedir. Anadolu'daki işgali bitirecek nihai savaş olan Büyük Taarruz'un sıcak saatleri başlarken, merak ve endişe

¹⁷ Tarihi Türk savaş stratejisi 'Kurt Kapanı' ya da çok bilinen şekliyle 'Turan Taktiği'ne dayanan Büyük Taarruz planı, harekâtın merkezi Sandıklı'dan esinlenerek, gizliliği sağlamak amacıyla evraklar üzerine Osmanlıca alfabenin onyedinci harfi olan sad yazılmasından dolayı 'Sad Planı' olarak adlandırılmıştır (Kollu, 1992, s. 26). Savaş meydanının sağına ve soluna gizlenen kuvvetlerin düşmanı çevirmesine dayalı bu strateji sayesinde Yunan kuvvetlerinin arkasına örtme harekâtı gerçekleştirilerek haberleşme ve ikmal yolları kesilmiş, dirençlerinin ve morallerinin bozulması sağlanmıştır. Hükümet tebliğleri, uçaklarla atılan bildiriler ve basında çıkan haberler de düşman ordularının çözüldüğünü hızlandırmıştır.

¹⁸ Ankara'da yapılacağı duyurulan çay ziyafeti haberi Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde şu şekilde yer almıştır: "Mustafa Kemal Paşa Hazretleri rical-i siyasiye köşlerinde bir ziyafet veriyorlar. Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Ağustos'un yirmi birinci pazartesi günü öğleden sonra saat dörtte Çankaya'daki köşlerinde şehrimizin rical-i siyasiyesine bir ziyafet keşide edeceklerdir. Ziyafete bütün sefira ve rical-i siyasiye hazır bulunacaklardır. Birçok zevade dün bu hususda davetname gönderilmiştir". (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ağustos 1922, s. 1).

içerisindeki halka haber ulaştırmaya çalışan basının haber kaynağı savaşı iki ülke tarafından yayınlanan resmi tebliğler olmuştur. Yeni bir savunma hattı oluşturarak tutunabilecekleri düşüncesiyle bozgunu kamuoyundan gizleyen Yunan resmi tebliğleri, Avrupa basınının aksine İstanbul basını tarafından tereddüt ve endişe içerisinde karşılanmıştır.

Milli Mücadele'nin yürütülmesinde Ankara'nın etkili araçları olan basın organları, Büyük Taarruz'la ilgili haberi vermek için yapılacak resmi açıklamayı beklemiştir. Gazetelere ve kamuoyuna açıklama yapılmadan önce, 26 Ağustos 1922'de TBMM'de yapılan gizli oturumda İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey tarafından Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın telgrafı okunmuştur. Taarruza başladığını Rauf Bey'e 25/26 Ağustos'ta şifreli bir telgrafla bildiren Mustafa Kemal Paşa gibi (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, 2006, s. 470), Fevzi Paşa'nın Meclis gizli oturumunda okunan telgrafında da taarruzun gizli tutulması bilhassa istenmektedir (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 26 Ağustos 1338 (1922), s. 710-711).

Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyet-i Reisi Rauf Bey imzasıyla 26 Ağustos'ta yayınlanan beyannameyle bu bekleyiş sona ermiştir. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi 27 Ağustos tarihli sayısında, "Dün Gelen İlk Malumat" başlığı altında okuyucularına Büyük Taarruz'la ilgili açıklamalar yaparken¹⁹; Rauf Bey'in açıkladığı beyannameyi ise "Dün Sabahtan İtibaren Cephelede Kahraman Ordumuz Canı Düşmanla Çarpışmağa Başladı" başlığı ile vererek halka savaşı duyurmaktadır²⁰. Her iki metin de halka ümit aşılacak bir içeriğe sahiptir. Halkın resmi tebliğleri takip etmesini isteyen açıklama, savaşın moral cephesini yüksek tutmayı ve Türk ordusuna maddi ve manevi desteğin devam etmesini hedeflemektedir.

Büyük Taarruz esnasında iletişimin etkili bir şekilde kullanıldığı uygulamalardan bir başkası, cephe gerisindeki halka ve Yunan askerlerine uçaklarla propaganda bildirilerinin atılmasıdır. Türk Genel Kurmayı uçakla beyanname atılması yöntemini, Yunan ordusunun çekilirken işlediği suçların ve zulümlerin önüne geçebilmek için kullanmıştır. Rumca beyannamelerde Yunan kumandan ve askerlere seslenilmekte ve yapılan zulümlerden ve tahribattan sorumlu olacakları uyarısı yapılmaktadır. Türk ordusunun muzafferiyetini vurgulayan Rumca beyannameler, geri çekilirken tahribata devam eden Yunan askerlerinin verdiği zararları önlemeyi amaçlamaktadır²¹.

Taarruz sırasında Türklere seslenen beyannamelerde ise kadınların ve çocukların güvenliğine dikkat çekilerek dağlara çekilmeleri istenmektedir (*Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Eylül 1922, s. 1). Yakıp yıkarak ve sivil halka zarar vererek çekilen Yunan askerlerine karşı konulmasını tavsiye eden ve Yunan kuvvetleri hakkındaki bilgilerin Türk ordusuyla paylaşılmasını isteyen Türkçe bildiriler, büyük zaferin habercisi niteliğindedir²². Savaşın nihai

¹⁹ Gazetenin okuyucularına Büyük Taarruzla ilgili sükûnet çağrısı yapan ve resmi tebliğlerin dikkate alınmasını isteyen açıklaması şöyledir: "... Hareket-i Harbiye, dün ael-sabah cihanın bil-cümle aksamına sirayet eylemiş ve kahraman ordularımız, kalplerinde iman, elinde süngü düşmanla her tarafta çarpışmağa başlamıştır. Dün başlayan bu harp haberi, öğleden evvel şehrimize gelmiş ve saat ikiye doğru Büyük Millet Meclisine tebliğ edilmiştir..." (*Hâkimiyet-i Milliye*, 27 Ağustos 1922, s. 1).

²⁰ Büyük Taarruz'un duyurulduğu resmi tebliğ metni şöyledir: "Ordumuz teveffikat-ı sübhaniye istinaden canı ve müstevli düşmanla çarpışmaktadır. Fedâkar milletimiz için mukadder olan mesut günler artık yaklaşmıştır. Bugün sabahtan itibaren Garp Cephesinde muhabere başlamıştır. Kahraman ordularımız namus ve istiklal-i vatani kurtarmaktan ibaret olan ulvi vazifeyi ifa için teveffikat-ı sübhaniye istinaden tekmil cihette canı ve müstevli düşmanla çarpışmaktadır..." (*Hâkimiyet-i Milliye*, 27 Ağustos 1922, s. 1).

²¹ Bozgun halinde çekilen Yunan askerlerine atılan ve basında yer alan Rumca beyannamelerden birisi şöyledir: "Yunan Kumandanları, Yunan zâbitleri, Yunan askerleri! Mağlûb ve münhezim Yunan Fırkaları topunu, tüfeğini bırakarak kaçıyor. Açlık ve yorgunluktan bitâb kalmış olan askerleri her yerde teslim oluyor. Her tarafınız sarılmıştır. Kaçamayacaksınız. Teslim olanlar açık, sefâlet ve mahrûmiyyet ile sürünerek ölmekten kurtulurlar. Bazı Yunan askerlerinin çekildikleri yerlerde İslâm ahâliye zulm ve işkence yaptığını ve şimendüförleri tahrib ettiğini görüyoruz. Gerek kumandan ve zâbitlerin emriyle ve gerek münferiden her türlü zulm ve yangından şahsen mes'ûlsünüz" (*Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Eylül 1922, s. 1).

²² Halkı Yunan ordusunun vereceği zarara karşı uyarı ve Türk ordusunun gelişini haber veren Türkçe beyanname şöyledir: "... Ey ahâli! Sakın korkmayınız. Sizi kurtarmak için üç senedir dağlarda çarpışan ordunuza Cenâb-ı Hak büyük bir zafer verdi. Yıldırım gibi Yunan cellâdlarını kovalıyor. Kadınlarımızı, çocuklarımızı düşman kaçarken dağlara ve emin yerlere saklayınız. Eğer düşman bir köy yakmağa, bir yol tahrib etmeye teşebbüs ederse hemen ona hücum ediniz. Kaçan düşmanın yanında kalan her köy emniyetle bilsin ki Türk ordusu yirmi dört saat geçmeden yetişiyor. Bir de hangi Yunan kıt'ası ve kumandanı mezâlim yaparsa onun numrosunu ve kumandanın ismini öğreniniz." (*Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Eylül 1922, s. 1).

aşamasında, taarruz bölgesindeki işgal kuvvetlerine ve yerli ahaliye yönelik mesajların etkili olduğu anlaşılmaktadır (Avanas, 1998, s. 250). Bu beyannameler Türk tarafında moral ve motivasyonu yükseltirken, Yunan tarafında askerlerin teslim olmasında ve panik halinin artışında etkili olmuştur.

Gizliliğin kalkmasıyla birlikte taarruz haberleri sadece gazeteler aracılığıyla halka ulaştırılmamış, zafer müjdeleri uçaklardan atılan bildirilerle de verilmiştir. Daha önce halkın maneviyatını güçlendirmek ve birlik beraberliğini sağlamak amacıyla uçaklardan atılan ya da elle dağıtılan propaganda metinleri ve beyannameler, bu defa Büyük Taarruzu haber vermektedir. Samsun'dan cepheye giden iki uçak, 25 Ağustos'ta Ankara üzerinde iken Samsun Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi'nin beyannamesini atmıştır²³.

Büyük Taarruz'un en önemli safhası olan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde elde edilen zaferin ardından, Yunan ordusunun yeni bir savunma hattı oluşturmasını önlemek için, 1 Eylül'de Mustafa Kemal Paşa'nın "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz" emriyle takip hareketi başlamıştır. Ordunun ilerleyişi artık resmi kaynakların beyannamelerine yansımakta ve bunlar basın tarafından kullanılmaktadır. Türk ordusunun başarı haberlerini okuyucularına aktaran gazetelerin, taarruzun başlarındaki sansür nedeniyle Avrupa üzerinden gelen kısıtlı haberler karşısındaki tedirginliklerinin yok olduğu gözlenmektedir (Hâkimiyet-i Milliye, 1 Eylül 1922, s.1-2). Cephedeki zaferi haber veren Hükümetin resmi tebliğleri ve gazete haberleri, kullanılan coşkulu dille dikkat çekmektedir. Gazeteler üzerinden bütün yurda yayılan zafer havasıyla birlikte, Anadolu'nun her yanında kutlamaların ve gösterilerin tertip edildiği ve halkın milli duygular etrafında birlik ve beraberliğinin pekiştirildiği gözlenmektedir (Hâkimiyet-i Milliye, 3 Eylül 1922, s. 2).

Sonuç

Türk Milli Mücadelesi her evresiyle üzerinde düşünülen, hazırlığı yapılan bir stratejik planla yönetilmiş ve galibiyetle sonuçlandırılmıştır. Milletın topyekün seferberliğiyle, büyük kahramanlıklarla ve fedakârlıklarla kazanılan zaferle Türk milletinin egemenlik hakları ve bağımsızlığı elde edilmiştir. Bu zaferde, basın organlarının ve daha genel çerçevede iletişim faaliyetlerinin plan ve programa göre düzenlenmesini sağlayan stratejik iletişim yönetiminin de önemli katkısı bulunmaktadır. Mücadelenin başlangıcından itibaren hedeflere ulaşmaya yardımcı olacak mesajların tasarlanmasını, belirlenen zaman ve yer seçimi ile uygun araçlar vasıtasıyla kamuoyuna yansıtılmasını ve istenen etkinin alınmasını kapsayan, iletişim politikalarının bütününi yöneten iletişim stratejisi büyük zaferin elde edilmesinde önemli paya sahiptir.

Basın organlarının ve kamuoyunun gücünün farkında olan Mustafa Kemal Paşa, Türk Kurtuluş Savaşı boyunca oluşturduğu iletişim stratejileriyle bu güçten yararlanmışır. Gazetecilerle kurduğu ilişkilerle, Türk ve dünya kamuoylarına haklı mücadeleyi anlatacak haberlerin yayınlanmasını sağlamıştır. Gazeteleri adeta diplomasinin bir aracı olarak kullanmaya Sivas Kongresinden itibaren başlamıştır. Halide Edip'in tavsiyesi ile Amerikan *Chicago Daily News* gazetesi muhabiri Louis E. Browne ile görüşen Mustafa Kemal Paşa'nın, gerçekleri görmek üzere Türkiye'ye heyet gönderilmesi mesajını Amerikan Kongresi'ne iletmek için basını kullanması tek örnek değildir (Kinross, 1984, s. 295-300). Basınla yapılan her temas, aynı zamanda Milli Mücadele'nin dünya kamuoyuna duyurulması için bir fırsata dönüştürülmüştür.

²³ Ankara'daki resmi kurumlara ve ahaliye hitaben yazılarak uçaktan atılan beyanname metni şöyledir: "Ankara'da Büyük Millet Meclisi, Heyet-i Vekile, Matbû'ât, Bütün Müessesât ile Belediye Ahâlisine! İzmir'i istirdâd ve düşmân ordusunu berbâd eylemek yolunda gittikçe yükselen heveslerimizi size yüksektek için kuşun kanadını vâsıta ittihaz eyleyerek size evinizden selâm-ı ihtirâm ve ricâ yağmuru yağdırıyoruz. Siz de düşmâna top, gülle, kurşun ve bütün gayz ve kin yağmuru yağdıracak esbâbi ihzâr ediniz. Haymana Ovasının müntehâsında Yeşil Bursa dağlarının mâverâsında kardâş ciğerinden çıkmış avâze-i imdâd ve istidâdı var. Bunu işitiyor musunuz? Biz size derûni, boynu bükük yetimlerin hürmet ve ricâlarıyla dolu teyyâreler gönderdik. Siz bize İzmir ve Bursa'nın istirdâdı haberini ne vakit göndereceksiniz" (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Ağustos 1922, s. 2).

Mustafa Kemal ve Ankara Hükümeti, Milli Mücadele'nin başlangıcına kadar birkaç cılız örneği bulunan Anadolu basınının gelişiminde ve bilinçli bir yayın politikası geliştirmelerinde önemli katkılarda bulunmuştur. Etkinliğini işgalin ağır sansür şartlarına rağmen yitirmeyen İstanbul basını ve Anadolu basınının Milli Mücadele'yle güçlü bağlar kurması ve basın aracılığıyla başta halkın moralinin yüksek tutulması ve yanlış bilgilendirmenin önüne geçilmesi, bütünüyle bilinçli bir iletişim stratejisi sayesinde mümkün olmuştur. Kamuoyu hassasiyetlerinin basın üzerinden yansıtılması sayesinde, hükümet politikalarının uygulanabilirliği ve etkisi de artmış, bir anlamda iletişim stratejileri Milli Mücadele'nin yolunu açmıştır.

Büyük Taarruz'un askeri hazırlıkları sürerken, Ankara Hükümetinin iletişim politikaları İngiliz ve Yunan propagandalarının asılsız iddialarıyla savaşmaya devam etmiştir. Türk Milli Mücadelesi'nin bir meşru müdafaa ve vatan savunması olduğu ve asıl zulüm görenlerin, yurtları ellerinden alınanların Türkler olduğu dünya kamuoyuna anlatılmıştır. İçeride ise işbirlikçi basının işgal karşısındaki teslimiyetçi tutumunun halk üzerindeki tesirlerini boşa çıkaracak bir iletişim stratejisi uygulanmış ve kamuoyu Milli Mücadele konusunda bilinçlendirilmiştir.

Sonuç olarak; Anadolu'nun direniş hareketinin cephe savaşıyla sınırlı kalmadığı, cephe gerisinde yürütülen diplomatik ve siyasi ilişkileri de kapsayan bir iletişim stratejisinin bütün süreç boyunca aktif bir biçimde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Büyük Taarruz ve 30 Ağustos'un, aynı zamanda başarıyla uygulanmış iletişim stratejisinin zaferi olduğu muhakkaktır.

Kaynakça

- Akbulut, D. A. (1991). *Albayrak olayı*. Erzurum.
- Aktan, C. C. (2003). *Değişim çağında yönetim*. İstanbul: Sistem Yay.
- Andre, P. (1932). *Felakete doğru*. İstanbul: Erkan-ı Harbiye-yi Umumiye Matbaası.
- Ankara Gazeteciler Cemiyeti. (1998). *Cumhuriyet basını*. Ankara: Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Aralov, S. İ. (1967). *Bir Sovyet diplomatının Türkiye hatıraları*. İstanbul: Burçak Yay.
- Arıkan, Z. (1996). Büyük Taarruz öncesi Türkiye'nin durumu. 10. *Milli egemenlik sempozyumu 'Büyük Taarruz ve sonuçları'*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay.
- Artuç, İ. (2001). *Yeniden doğuş Türk kurtuluş savaşı*. 2, İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Atatürk. (1991). *Atatürk'ün tamim, telgraf ve beyannameleri 4*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*. (2006). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Avanas, A. (1998). *Milli Mücadele'de Konya*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ayhan, B. (2007). *Milli Mücadele'de basın*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Ayhan, B. (2008). Olağanüstü durumlarda toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye basının katkısı Milli Mücadele dönemi Türk basını. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 75-99.
- Bayur, Y. H. (1972). 26 ağustos büyük zaferin dünya hayatındaki etkileri. *Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan*, İstanbul: Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü.
- Bayur, Y. H. (1990). *Atatürk hayatı ve eseri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bıyıklıoğlu, T. (1992). *Trakya'da Millî Mücadele*. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bockstette, C. (2008). Jihadist terrorist use of strategic communication management techniques. *Occasional Paper Series*, 20, 5-21.

- Borak, S. (1990). Mustafa Kemal Büyük Taarruz gününü bütün dünyadan nasıl gizli tuttu? *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6 (17), 381-389.
- Bryson, J. M. (2011). *Strategic planning for public and nonprofit organizations: A guide to strengthening and sustaining organizational achievement*. San Francisco: John Wiley.
- Coffman, J. (2004). *Strategic communication audits*. Washington DC: Communications Consortium Media Center.
- Coşar, Ö. S. (1964). *Milli mücadele basını*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Daver, B. (1993). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gazi Mustafa Kemal. (2011). *Nutuk (1919–1927)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Giritli, İ. (1986). *Samsun'da başlayan ve İzmir'de biten yolculuk (1919-1922)*. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3(7), 49-58.
- Goldman, E. (2008). Strategic communication theory and application. *Presentation presented in the Office of Coordinator for Counterterrorism of U.S. Department of State*.
- Goldstein, E. ve McKercher, B.J.C. (2003). *Power and stability: British foreign policy 1865-1965*. London: Taylor & Francis Ltd.
- Gündüz U. (2007). Kurtuluş savaşında yerel basının rolü. Gezgin, S. (Ed), *Türkiye'de yerel basın içinde* (ss. 86-106). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Gürcan, M. (2012). Stratejik iletişim modeli ve güvenlik alanına uygulanabilirliği. *Güvenlik Stratejileri*, 15, 99-138.
- Hâkimiyet-i Milliye, 1 Eylül 1922, Nu. 595.
- Hâkimiyet-i Milliye, 2 Eylül 1922, Nu. 596.
- Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ağustos 1922, Nu. 584.
- Hâkimiyet-i Milliye, 22 Ağustos 1922, Nu. 586.
- Hâkimiyet-i Milliye, 23 Ekim 1922, Nu. 641.
- Hâkimiyet-i Milliye, 27 Ağustos 1922, Nu. 587.
- Hâkimiyet-i Milliye, 28 Ağustos 1922, Nu. 591.
- Hâkimiyet-i Milliye, 3 Eylül 1922, Nu. 597.
- Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ağustos 1922, Nu. 574.
- Hâkimiyet-i Milliye, 4 Eylül 1922, Nu. 598.
- Hâkimiyet-i Milliye, 9 Eylül 1922, Nu. 603.
- Işık, M. (2012). *Kitle iletişim teorilerine giriş*. Konya: Eğitim Yayınları.
- İnuğur, N. (1992). *Türk basın tarihi*. İstanbul: Der Yayınları
- Jaeschke, G. (2011). *Kurtuluş savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kansu, M. M. (1968). *Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayacan, İ. (1996). *Dünyada ve Türkiye'de gazetecilik-basınımızın Anadolu cephesi*. Ankara: Ece Yayınları.
- Kinross, L. (1984). *Atatürk (bir milletin yeniden doğuşu)*. İstanbul: Sander Yayınları.

- Kollu, A. (1992). Büyük Zafer. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8(24), 481-560.
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. yüzyıla basın tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Montgomery, A. E. (1969). *Allied policies in Turkey from the armistice of mudros, 30th October, to the Treaty of Lausanne, 24 July 1923*, Phd., London: Universty.
- Ölçekçi, H. (2020). Kıbrıs milli mücadelesi, TMT ve basın faaliyetleri. S. Y. Gömeç ve M. Gökçe (Ed), *Yalnız Kurt: Toros- Rauf Denktaş'a armağan* içinde (ss. 279-328), Ankara: Berikan Yayınevi.
- Ölçekçi, H. (2021). *Gülyüz gazetesinin Milli Mücadele karikatürlerinde Mustafa Kemal Paşa imgesi*. Doğumunun 140. Yılında Atatürk Uluslararası Sempozyumu, Samsun, 261-281.
- Özkaya, Y. (1985). Milli Mücadele başlangıcında basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın basınla ilişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(3), 871-911.
- Özkaya, Y. (1989). *Milli Mücadele'de Atatürk ve basın (1919-1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Özyürek, M. (2016). *Milli Mücadele döneminde İstanbul basınının Anadolu'dan haber alma kaynakları*. Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2, 1095-1113.
- Plowman, K. D. (2013). Creating a model to measure relationships: US Army strategic communication. *Public Relations Review*, 39(5), 549-557.
- Sarıhan, Z. (1996). *Kurtuluş savaşı günlüğü IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sarısaman, S. (2008). Atatürk'ün Büyük Taarruz değerlendirmeleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, X(2), 28-51.
- Selek, S. (1987). *Anadolu ihtilali*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Selvi, H. (2011). *Milli Mücadele'de ilk işgaller ilk direnişler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Sonyel, S. R. (1991). *Türk kurtuluş savaşı ve dış politika*. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sunata, İ. H. (2006). *İstanbul'da işgal yılları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Şimşir, N. B. (1972). *İngiliz belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e 1921-1922*, İstanbul: Bilgi Yay.
- Şimşir, N. B. (2000). *İngiliz belgelerinde Atatürk (1919-1938)*. 4, Ekim 1921-Ekim 1922, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tatham, S. (2008). Strategic communication: a primer. *Defence Academy of the United Kingdom*, Arag Special Series, 8(28).
- Taylor, P. M. (2009). *Routledge handbook of public diplomacy*. London: Rutledge Press.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları, 26 Ağustos 1338 (1922), Devre: 1, Cilt 3, Doksan Birinci İnikat, İkinci Celse.
- Tevetoğlu, F. (1988). Atatürk'le Okyar'ın çıkardığı gazete Minber. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, V(134), 185.
- Timur, T. (2001). *Türk devrimi ve sonrası*. Ankara: İmge Yay.
- Tolon, A. H. (2004). *Birinci dünya savaşı sırasında taksim anlaşmaları ve Sevr'e giden yol*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Türkgeldi, A. F. *Moudros ve Mudanya mütarekelerinin tarihi*. Ankara: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü.
- Türkmen, Z. (2016). *Milli Mücadele yıllarında İstanbul mitingleri*. Ankara: Berikan Yay.

Üçüncü, U. (2012). *Büyük Taarruz*. Ankara: Altınpost Yay.

West, C. (1995). Communications research. N. A. Hart (Ed), *Strategic public relations* içinde (ss. 195- 212). London: MacMillan Business.

Yıldırım, H. (1992). İrade-i Milliye gazetesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII(23), 325-330.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.